

УДК 94(930.253)

Л. І. Масейчук

Беларускі нацыянальны тэхнічны ўніверсітэт

**ДАКУМЕНТЫ БЕЛАРУСКАГА ДЗЯРЖАЎНАГА АРХІВА
НАВУКОВА-ТЭХНІЧНАЙ ДАКУМЕНТАЦЫІ ПА ГІСТОРЫІ
ПАСЛЯВАЕННАГА АДНАЎЛЕННЯ Г. МІНСКА**

У артыкуле асаблівая ўвага надаецца аналізу дакументальнай базы па гісторыі аднаўлення беларускай сталіцы пасля Вялікай Айчыннай вайны. Аўтар вылучае некалькі груп праектна-тэхнічнай дакументацыі, якая з'яўляецца найбольш інфарматыўнай пры вывучэнні заяўленай тэмы. Асаблівую цікавасць уяўляе апісанне дакументаў Нацыянальнага дзяржаўнага архіва навукова-тэхнічнай дакументацыі (Ф. 3, 10, 68, 76, 188, 263), паколькі матэрыялы пералічаных фондаў вельмі сціпла выкарыстоўваюцца сучаснымі беларускімі даследчыкамі пры вывучэнні пасляваеннай рэканструкцыі г. Мінска.

На падставе аналізу архіўных крыніц: праектнай і кіраўніцкай дакументацыі, статыстычных матэрыялаў, матэрыялаў асабістых фондаў беларускіх архітэктараў і фотаматэрыялаў паказваецца, што дакументальная база па гісторыі аднаўлення беларускай сталіцы з'яўляецца шырокай і разнапланавай. Робіцца вывад аб тым, што матэрыялы фондаў Беларускага дзяржаўнага архіва навукова-тэхнічнай дакументацыі адкрываюць новыя перспектывы для даследавання тэм, звязаных не толькі з аднаўленнем г. Мінска пасляваеннага перыяду, але і з рэканструкцыяй іншых беларускіх гарадоў. Выкарыстанне матэрыялаў афіцыйнага і прыватнага характару, якія закранаюць гэту праблематыку, дае магчымасць з вялікай доляй дакладнасці ўзнавіць асаблівасці развіцця беларускай дзяржавы ў першае пасляваеннае дзесяцігоддзе.

Ключавыя словы: архіў, гістарычны дакумент, вайна, разбурэнне, узнаўленне, дзяржаўнасць.

Для цытавання: Масейчук Л. І. Дакументы Беларускага дзяржаўнага архіва навукова-тэхнічнай дакументацыі па гісторыі пасляваеннага аднаўлення г. Мінска // Труды БГТУ. Сер. 6, История, философия. 2025. № 1 (293). С. 78–82.

DOI: 10.52065/2520-6885-2025-293-13.

L. I. Maseichuk

Belarusian National Technical University

**DOCUMENTS OF THE BELARUSIAN STATE ARCHIVE OF SCIENTIFIC
AND TECHNICAL DOCUMENTATION ON THE HISTORY
OF THE POST-WAR RECONSTRUCTION OF MINSK**

The article pays special attention to the analysis of the documentary base on the history of the restoration of the Belarusian capital after the Great Patriotic War. The author singles out several groups of design and technical documentation, which are the most informative when studying the stated topic. Of particular interest is the description of the documents of the National State Archive of Scientific and Technical Documentation (Fund 3, 10, 68, 76, 188, 263), since the materials of the listed funds are very modestly used by modern Belarusian researchers when studying the post-war reconstruction of the Minsk.

Based on the analysis of archival sources: project and management documentation, statistical materials, materials of personal funds of Belarusian architects and photographic materials, it is shown that the documentary base on the history of the restoration of the Belarusian capital is extensive and diverse. It is concluded that the materials of the funds of the Belarusian State Archive of Scientific and Technical Documentation open up new perspectives for the study of topics related not only to the reconstruction of Minsk of the post-war period, but also with the reconstruction of other Belarusian cities. The use of materials of an official and private nature, which touch on this issue, makes it possible to reproduce with a high degree of accuracy the peculiarities of the development of the Belarusian state in the first post-war decade.

Keywords: archive, historical source, war, memories, destruction, restoration, statehood.

For citation: Maseichuk L. I. Documents of the Belarusian state archive of scientific and technical documentation on the history of the post-war reconstruction of Minsk. *Proceedings of BSTU, issue 6, History, Philosophy*, 2025, no. 1 (293), pp. 78–82 (In Belarusian).

DOI: 10.52065/2520-6885-2025-293-13.

Уводзіны. Пасля вызвалення ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў у Мінску ўцалела толькі 20% капітальных збудаванняў, а цэнтр горада ўвогуле ператварыўся ў руіны. Сярод цэлых будынкаў былі помнікі канструктывізму 1930-х гг.: Оперны тэатр, Дом афіцэраў і Дом урада. Адступаючы, нямецкія войскі замяніравалі гэтыя аб'екты, але ўзарваць не паспелі.

Пасля канчатковага размініравання будынкаў і першаснага агляду горада, здавалася, што яго аднаўленне немагчымае. У сувязі з гэтым на ўзроўні ўрада БССР абмяркоўвалася пытанне аб будаўніцтве новага горада за некалькі кіламетраў ад руін старога Мінска. Пасля шэрагу абмеркаванняў было прынята рашэнне аб адраджэнні сталіцы на яе ранейшым гістарычным месцы. З гэтай мэтай была заснавана новая арганізацыя – трэст па разборцы разбураных будынкаў і аднаўленні будаўнічых работ. У мерапрыемствах, якія праводзіліся трэстам, актыўна ўдзельнічалі мясцовыя жыхары, якія абавязаны былі штомесяц адпрацаваць не менш за 15 гадзін на работах па добраўпарадкаванні горада. Для гэтага прадстаўнікі раённых выканкамаў выдавалі кожнаму паўналетняму жыхару Мінска «Індывідуальную кніжку ўдзельніка аднаўлення Мінска», у якой фіксаваўся адпрацаваны час.

Пры вывучэнні кіна- і фотахронікі таго часу можна ўбачыць, што шматлікія паўразбураныя будынкi горада магчыма было аднавіць, але архітэктары, якія займаліся практнымі працамі, прыйшлі да высновы аб неабходнасці зносу большасці старых пабудоў і стварэння новага горада. Такое рашэнне атрымала падтрымку ў гарадскога і рэспубліканскага кіраўніцтва. Часткова гэта было звязана са знішчэннем практна-тэхнічнай дакументацыі і архіўных дакументаў. Тым не менш генеральны план г. Мінска ад 1936 г. захаваўся. Пасля вайны яго дапрацавалі і пачалося маштабнае будаўніцтва [1].

Дакументы, якія асвятляюць пасляваеннае ўзнаўленне гарадоў і прамысловасці Беларусі (1944–1950-я гг.), захоўваюцца ў Нацыянальным архіве Рэспублікі Беларусь (далей – НАРБ), Беларускім дзяржаўным архіве навукова-тэхнічнай дакументацыі (далей – БДАНТД) і Беларускім дзяржаўным архіве кінафотафонадакументаў (далей – БДАКФФД).

Архіўныя фонды шырока выкарыстоўваюцца даследчыкамі. Гэтаму ў немайой ступені спрыяе і выдавецкая дзейнасць устаноў. Так, у 2007 г. па матэрыялах БДАНТД быў выдадзены зборнік біяграфічных нарысаў і дакументаў вядомых беларускіх архітэктараў «Архитектура во имя жизни» [2]. У 2017 г. выйшаў зборнік дакументаў «Возрожденный из руин», прысвечаны аднаўленню і развіццю Мінска ў 1944–1955 г. [3]. У выданне былі ўключаныя заканадаўчыя дакументы з Нацыянальнага архіва Рэспублікі Бела-

русь, Дзяржаўнага архіва Мінскай вобласці і Рэспубліканскага дзяржаўнага архіва эканомікі. У 2023 г. выйшла кніга дакументаў «Восстановление сельского хозяйства Беларуси: 1946–1950» [4]. Усё гэта дазволіла вучоным пашырыць дакументальную базу сваіх даследаванняў.

Варта адзначыць, што фонды НАРБ і БДАКФФД, якія асвятляюць гісторыю пасляваеннага аднаўлення беларускай сталіцы, выкарыстоўваюцца даследчыкамі часцей. Разам з тым матэрыялы, сканцэнтраваныя ў фондах БДАНТД, мала запатрабаваныя і, адпаведна, застаюцца невядомымі шырокаму колу чытачоў і вучоных. Да іх адносяцца: практна-тэхнічная дакументацыя, эскізы, фотадакументы, дакументы асабістага паходжання непасрэдных удзельнікаў падзей і інш.

Асноўная частка. Найбольш інфарматыўным відам крыніц пры вывучэнні названай тэмы з'яўляецца навукова-тэхнічная дакументацыя фонду № 76 БДАНТД «Камітэт архітэктары і горадабудаўніцтва Мінскага гарадскога выканаўчага камітэта».

4 чэрвеня 1946 г. пастановай Савета Міністраў БССР Упраўленне галоўнага архітэктара г. Мінска было пераўтворана ва Упраўленне па справах архітэктары г. Мінска, якому было даручана ажыццяўляць кіраўніцтва і кантроль над праектаваннем, аднаўленнем і рэканструкцыяй беларускіх гарадоў і вёсак [5]. У фондзе ўпраўлення захоўваюцца дакументы аб выдзяленні зямельных участкаў арганізацыям і прадпрыемствам пад жыллёвае і іншыя віды будаўніцтва (пратэколы, рашэнні, акты, даведкі, планы зямельных участкаў пад будаўніцтва і схемы адвядзення участкаў); пастановы гарадскога выканаўчага камітэта аб дазvole правядзення практна-пашукавых работ, будаўніцтва і рэканструкцыі.

Уся практная дакументацыя, якая дазваляе больш дакладна і дэтальна прасачыць усе этапы пасляваеннай забудовы г. Мінска, захоўваецца ў фондзе № 3 БДАНТД «Арэнднае прадпрыемства «Інстытут “Белпраект”». Менавіта ў гэтай арганізацыі, у выніку працы архітэктараў Н. Я. Трахтэнберга і В. М. Андросова, а таксама інжынераў К. Іванова, В. Талмачова і Р. Абразцовай, быў створаны першы пасляваенны Генеральны план Мінска (канец 1945 г.) (кансультацыйную падтрымку аказалі прафесары В. М. Сямёнаў і М. М. Палякоў). Перад гэтым, у 1944 годзе, быў складзены «Эскіз планіроўкі Мінска», у распрацоўцы якога актыўна ўдзельнічалі вядомыя архітэктары: Шчусеў А. В., Мардвінаў А. Р., Коллі М. Д., Сямёнаў У. М., Рубаненка Б. Р., Лангбард І. Р. і Трахтэнберг Н. Я.. Пасля ўважлівай дапрацоўкі, якая ўзбагаціла праект новымі ідэямі і дэталямі, Генеральны план быў зацверджаны ў сярэдзіне 1946 г. (воп. 1 уд., спр. 141, 142). Па ім і ажыццяўлялася забудова беларускай сталіцы.

Сярод дакументаў названага фонду № 3 захоўваюцца праекты будынкаў ЦК КПБ (1945–1947) (воп. 1 пд., спр. 274–288), Акадэміі навук БССР (1945–1952) (воп. 1 пд., спр. 453–473), галоўнага корпуса Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта (1951–1963) (воп. 1 пд., спр. 2070–2117), Беларускага політэхнічнага інстытута (воп. 1, спр. 385, арк. 2), Дзяржаўнага рускага драматычнага тэатра БССР імя М. Горкага (1949–1951) (воп. 3 пд., спр. 468–470), Мінскага цырка (воп. 1, спр. 1877, арк. 3), Галоўнага паштамта (воп. 1, спр. 699, арк. 2), Цэнтральнага тэлеграфа (воп. 1, спр. 732, арк. 3), жылых дамоў па вул. Савецкай (воп. 1, спр. 946, 1679) і інш.

Акрамя матэрыялаў па рэканструкцыі беларускай сталіцы тут захоўваюцца генеральныя планы гарадоў БССР: Мінска (1946, 1959 гг.), Брэста (1953, 1964 гг.), Віцебска (1948 г.), Гродна (1948, 1963 гг.), Магілёва (1934, 1939, 1948 гг.).

У 1953 г. архітэктары Мусінскі С. С., Сысоеў Г. В., Каджары Л. А. скончылі працу над праектам цэнтральнага ўваходу ў Батанічны сад. Чарцяжы гэтага праекта таксама знаходзяцца на захоўванні ў фондзе № 3 [6, арк. 4].

Не менш цікавыя і праекты дома з кінатэатрам «Цэнтральны» архітэктараў Баданава Г. П. і Асмалоўскага М. С. (ф. 3, воп. 3, спр. 1132, арк. 1).

Упраўленчая дакументацыя, звязаная з гісторыяй пасляваеннага аднаўлення беларускай сталіцы, захоўваецца ў фондзе № 68 «Грамадскае аб'яднанне “Беларускі саюз архітэктараў г. Мінск”». Яе складаюць пратаколы пасяджэнняў праўлення саюза, агульных сходаў архітэктараў, стэнаграмі творчых нарад, пленумаў, з'ездаў, грамадскіх конкурсных праектаў; планы творчых мерапрыемстваў, дакументы аб рабоце праўлення (водгукі, даведкі, інфармацыя), справаздачы аб фінансава-гаспадарчай і іншай дзейнасці. У гэтым шэрагу варты адзначыць і такія дакументы, як перапіска з Саветам Міністраў БССР (воп. 1 уд., спр. 35), творчымі саюзамі, членамі Саюза савецкіх архітэктараў БССР аб удакладненні месцазнаходжання членаў саюза (воп. 1 уд., спр. 115, 140), аказанні дапамогі (воп. 1 уд., спр. 4), аб удзеле ў працах па аднаўленні гарадоў і населеных пунктаў Беларусі (воп. 1 уд., спр. 51, 59, 74, 188), па пытаннях абмеркаванняў праектаў аднаўлення і рэканструкцыі гарадоў БССР (воп. 1 уд., спр. 19), забудовы г. Мінска (воп. 1 уд., спр. 38, 74, 105).

Важныя крыніцы па тэме змяшчае фонд № 263 «Калекцыя дакументаў праектнага інстытута “Ваенпраект”», да якіх адносіцца архітэктурна-будаўнічая дакументацыя Дома афіцэраў (1944–1950 гг.) (воп. 1 пд., спр. 111), адміністрацыйны будынак ваеннага міністэрства ў г. Мінску (воп. 1 пд., спр. 1710) і інш.

За гады вайны ў пажарах і топках загінулі практычна ўсе зялёныя насаджэнні горада. Таму

ў сваіх праектах архітэктары дэтальна прадумвалі азелененне сталіцы [7].

У фондзе № 10 «Праектнае камунальнае ўнітарнае прадпрыемства “МІНСКПРАЕКТ”» Камітэта архітэктуры і горадабудаўніцтва Мінскага гарадскога выканаўчага камітэта г. Мінска» захоўваюцца дакументы па ўладкаванні дзіцячага парка імя М. Горкага (воп. 1, спр. 1372, арк. 1), парка адпачынку каля тэатра оперы і балета (воп. 1, спр. 1634, арк. 1), сквера на Цэнтральнай плошчы (воп. 1, спр. 146, 147), рэканструкцыі галоўнага корпуса Беларускага політэхнічнага інстытута (воп. 1, спр. 918, арк. 7) і інш.

Фотадакументы фонду БДАНТД № 188 «Калекцыя фотадакументаў па гісторыі архітэктуры, горадабудаўніцтва г. Мінска і іншых населеных пунктаў Беларусі» даюць магчымасць не толькі візуалізаваць гісторыю пасляваеннага Мінска, але і ўсвядоміць маштаб разбурэнняў (воп. 1, спр. 27, 28, 181, 257), прасачыць за будаўніцтвам новых дамоў (воп. 1, спр. 42, 46, 54, 59) і адміністрацыйных будынкаў (воп. 1, спр. 30, 33, 39, 41, 115, 220, 230, 333), высветліць, як выконваліся рэстаўрацыйныя работы ў гістарычнай частцы горада (воп. 1, спр. 109, 110, 175, 220, 230). Акрамя таго, фонд змяшчае эскізы, праекты плаціровак, фотакалажы гарадоў, вуліц, жылых пасёлкаў, цэркваў, касцёлаў, паркаў, помнікаў і ў іншых гарадах Беларусі (воп. 1, спр. 539, 545, 569).

Унікальную частку дакументальнай разнастайнасці БДАНТД складаюць асабістыя фонды архітэктараў, якія непасрэдна прынялі ўдзел у пасляваеннай рэканструкцыі г. Мінска.

Так, у фондзе № 51 «Кароль Уладзімір Адамавіч (1912–1980)» захоўваюцца: «Панарама цэнтральнай часткі г. Мінска», над якой архітэктар працаваў у суаўтарстве з М. С. Асмалоўскім, С. Б. Баткоўскім, С. П. Святліцкім (воп. 1, спр. 254, арк. 2), праект 1948 г. Цэнтральнай плошчы г. Мінска (у суаўтарстве з М. С. Асмалоўскім) (воп. 1, спр. 254, арк. 3, 4), эскіз праекта Галоўнага паштамта (воп. 1, спр. 255), праект забудовы плошчы Свабоды (воп. 1, спр. 251).

Вялікі ўклад у стварэнне ансамбля цэнтральнай магістралі г. Мінска ўнёс Навум Яфімавіч Трахтэнберг. Сярод дакументаў фонду БДАНТД № 75 «Трахтэнберг Навум Яфімавіч (1910–1977)» знаходзяцца матэрыялы, звязаныя з яго працай над генеральным планам аднаўлення і развіцця г. Мінска (1946) (воп. 1, спр. 17), з планіроўкай і забудовай Ленінскага праспекта (зараз праспект Незалежнасці) г. Мінска (воп. 1, спр. 1), а таксама прыгараднай зоны горада ў канцы 1940-х – пачатку 1950-х гг. (воп. 1, спр. 2).

Асабліваю цікавасць для даследчыкаў вышэй названай тэмы прадстаўляе фонд № 25 «Лангбард Іосіф Рыгоравіч (1882–1951)». Вопыт дойлідства, яго веданне асабліва сцягвае горада, мясцовых

умоў аказаліся карыснымі і каштоўнымі пры аднаўленні Мінска пасля вайны. У верасні 1944 г. пастановай СНК БССР Іосіфа Рыгоровіча прызначаюць творчым кіраўніком архітэктурна-планіровачнай майстэрні Упраўлення па справах архітэктурны пры СНК БССР. І. Р. Лангбард кіраваў аднаўленнем і рэканструкцыяй будынкаў у г. Мінску, пабудаваных па яго праектах да вайны.

Так, пад кіраўніцтвам Іосіфа Лангбарда ў г. Мінску былі рэканструйваны Дом Урада БССР (воп. 2, спр. 4), Дом Чырвонай Арміі (сучасны Дом афіцэраў) (воп. 2, спр. 11), Беларускі тэатр оперы і балета (сучасны Вялікі тэатр оперы і балета Рэспублікі Беларусь) (воп. 1, спр. 91, арк. 107), галоўны корпус Акадэміі навук БССР (воп. 1, спр. 75, 90).

У фондзе № 113 «Заборскі Георгій Уладзіміравіч (1909–1999)» захоўваюцца эскізы яго асноўных прац: Суворавскага вучылішча (воп. 1, спр. 39), корпус Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута (воп. 1, спр. 33), будынак ЦК ЛКСМ Беларусі (воп. 1, спр. 40), малюнк-эскізы манумента Перамогі (воп. 1, спр. 142), конкурсныя праекты Цэнтральнай (Кастрычніцкай) плошчы г. Мінска (воп. 1, спр. 141) і інш.

У фондзе 247 «Духан Абрам Рыгоровіч (1924–1979)» захоўваюцца яго асноўныя работы, выкананыя сумесна з У. А. Каралём: будынак Галоўнага паштамта і Цэнтральнага тэлеграфа ў г. Мінску (1950-я гг.), жылыя дамы на пл. Я. Коласа і вул. Кісялёва, будынак Цэнтральнага камітэта кампартыі Беларусі (1954 г.) [8, арк. 1–3] і інш.

Фатаграфіі разбуранай у гады Вялікай Айчыннай вайны беларускай сталіцы можна знайсці ў асабістых фондах архітэктараў В.І. Кандратовіча (ф. №104, воп. 2, спр. 35, 38, 42) і Г. В. Сысоева (ф. №127, воп. 1, спр. 84).

Варта адзначыць калекцыі асабістых дакументаў і такіх архітэктараў, як Мусінскі Сяргей Сцяпанавіч (ф. № 290), Есьман Ігар Іванавіч (ф. № 223), Парсаданаў Георгій Арцёмавіч (ф. № 111), Усава Любоў Дзмітрыеўна (ф. № 276), у якіх змяшчаюцца творчыя матэрыялы фондаўтваральнікаў: праекты, эскізы, замалёўкі, малюнк, успаміны;

дакументы да біяграфіі, пасведчанні, індывідуальныя і групавыя фатаграфіі і інш.

Асабліваю каштоўнасць пры асвятленні пытанняў, звязаных з пасляваенным аднаўленнем г. Мінска, уяўляюць успаміны непасрэдных удзельнікаў падзей У. А. Каралёва, Г. А. Парсаданава (ф. № 111, воп. 1, спр. 18, 24), Н. М. Макляцовай (ф. № 77, воп. 2, спр. 13), С. С. Мусінскага (ф. № 290, воп. 1, спр. 24), В. М. Волчака [9, арк. 50–51], І. І. Есьмана, Г. У. Заборскага [10, с. 68–69] і інш.

Пасля Вялікай Айчыннай вайны, акрамя аднаўлення жылля і адміністрацыйных будынкаў у цэнтры сталіцы, на яе ўскраінах пачалося будаўніцтва буйных прамысловых прадпрыемстваў. У 1944 г. пачалося будаўніцтва новых заводскіх карпусоў будучага МАЗа, у 1945 г. – Мінскага веласіпеднага завода (Мотавелазавод), у 1946 г. на базе былога авіязавода прыступілі да будаўніцтва Мінскага трактарнага завода (ф. № 3, воп. 3 уд., спр. 144, 145).

Побач з заводамі будаваліся вялікія жыллыя раёны, над праектамі якіх працавалі такія архітэктары, як Г. А. Парсаданаў (ф. № 111, воп. 1, спр. 1) і Л. Д. Усава [10, арк. 1–3]. У новых раёнах планаваліся паркі і скверы, дзіцячыя садкі і школы, паліклінікі і бальніцы. Кожны праект дэталёва абмяркоўваўся на пасяджэннях праектных камісій.

Заключэнне. Такім чынам, аналіз крыніц: праектнай і кіраўніцкай дакументацыі, статыстычных матэрыялаў, матэрыялаў асабістых фондаў беларускіх архітэктараў, – выявіў, што дакументальная база па гісторыі аднаўлення беларускай сталіцы з'яўляецца шырокай і разнапланавай.

Выкарыстанне шырокага спектра матэрыялаў афіцыйнага і прыватнага характару, якія закранаюць гэту праблематыку, дае магчымасць з вялікай доляй дакладнасці ўзнавіць асаблівае пасляваеннае развіццё беларускай дзяржавы.

Матэрыялы, якія захоўваюцца ў фондах Беларускага дзяржаўнага архіва навукова-тэхнічнай дакументацыі, адкрываюць новыя перспектывы для даследавання тэм, звязаных не толькі з аднаўленнем Мінска пасляваеннага перыяду, але і з рэканструкцыяй іншых беларускіх гарадоў.

Спіс літаратуры

1. Кулинок С. В. Воставший из пепла (как принимали Генеральный план восстановления Минска) // Беларуская думка. № 7. 2017. С. 30–37.
2. Архитектура во имя жизни: сб. биограф. очерков и док. известных деятелей белорус. архитектуры / Беларус. гос. архив науч.-техн. док.; сост. Г. И. Шостак. Минск, 2007. С. 103–108.
3. Возрожденный из руин: восстановление и развитие Минска в 1944–1955 гг.: док. и материалы / редкол.: А. К. Демянюк [и др.]. Минск: НАРБ, 2017. 436 с.
4. Восстановление сельского хозяйства Беларуси: 1946–1950. Сборник документов: док. и материалы / редкол.: А. К. Демянюк [и др.]. Минск: НАРБ, 2023. 924 с.
5. Беларускі дзяржаўны архіў навукова-тэхнічнай дакументацыі (БДАНТД). Ф. 76. Воп. 1.
6. БДАНТД. Ф. 3. Воп. 1. Спр. 464.
7. БДАНТД. Ф. 111. Воп. 1. Спр. 50, 51, 53.
8. БДАНТД. Ф. 247. Воп. 1. Спр. 6.
9. БДАНТД. Ф. 81. Воп. 1. Спр. 21.

10. Мосейчук, Л. И. Воспоминания белорусских архитекторов о Великой Отечественной войне (по документам Белорусского государственного архива научно-технической документации) // Труды БГТУ. Сер. 6, История, философия. 2024. № 2 (287). С. 67–70. DOI: 10.52065/2520-6885-2024-287-12.
11. БДАНТД. Ф. 276. Воп. 1. Спр. 15.

References

1. Kulinok C. V. Rising from the ashes (how the Master Plan for the Restoration of Minsk was adopted). *Belaruskaya dumka* [Belarusian thought], 2017, no. 7, pp. 30–37 (In Russian).
2. *Arkhitectura vo imya zhisni: sbornik biograficheskikh ocherkov i dokumentov izvestnykh deyateley belorusskoy arkhitektury* [Architecture in the name of life: a collection of biographical essays and documents of famous figures of Belarusian architecture]. Comp. G. I. Shostak. Minsk, 2007, pp. 103–108 (In Russian).
3. *Vozrozhdennyi is ruin: vosstanovleniye i razvitiye Minska v 1944–1955: dokumenty i materialy* [Reborn from the ruins: restoration and development of Minsk in 1944–1955: documents and materials]. Ed. by: A. K. Demyanyuk [et al.]. Minsk, NARB Publ., 2017. 436 p. (In Russian).
4. *Vosstanovleniye sel'skogo khozyaystva Belarusi: 1946–1950. Sbornik dokumentov: dokumenty i materialy* [Restoration of agriculture in Belarus: 1946–1950. Collection of documents]. Ed. by: A. K. Demyanyuk [et al.]. Minsk, NARB Publ., 2023. 924 p. (In Russian).
5. Belarusian State Archive of Scientific and Technical Documentation (BSASTD). Fund 76. I. 1.
6. BSASTD. Fund 3. I. 1. F. 464.
7. BSASTD. Fund 111. I. 1. F. 50, 51, 53.
8. BSASTD. Fund 247. I. 1. F. 6.
9. BSASTD. Fund 81. I. 1. F. 21.
10. Maseichuk L. I. Memories of belarusian architects about the Great Patriotic War (based on documents of the Belarusian State Archive of Scientific and Technical Documentation). *Trudy BGTU* [Proceedings of BSTU], issue 6, History, Philosophy, 2024, no. 2 (287), pp. 67–70 (In Russian). DOI: 10.52065/2520-6885-2024-287-12.
11. BSASTD. Fund 276. I. 1. F. 15.

Інфармацыя пра аўтара

Масейчук Людміла Іванаўна – кандыдат гістарычных навук, дацэнт кафедры «Гісторыя». Беларускі нацыянальны тэхнічны ўніверсітэт (65, пр-т Незалежнасці, 220005, г. Мінск, Рэспубліка Беларусь). E-mail: limaseichuk@bntu.by

Information about the author

Maseichuk Ludmila Ivanauna – PhD (History), Assistant Professor, the Department of History. Belarusian National Technical University (65 Ave. Nezalezhnastsi, 220005, Minsk, Republic of Belarus). E-mail: limaseichuk@bntu.by

Пасмуніў 26.02.2025